

AMIR TEMURNING NECHTA QIZ FARZANDI BO'LGAN?

Masturaxon Rahimova

Annotatsiya: Ushbu maqolada Amir Temur asos solgan Temuriylar saltanatida qiz farzandlarning siyosiy va ijtimoiy roli tahlil qilinadi. Xususan, Akabika (Aka begi), Sulton Baxt begim va Qutlug' Sulton og'a kabi temuriy malikalar misolida ularning sulolaviy nikohlar orqali davlat diplomatiyasiga ta'siri, ichki siyosiy muvozanatni saqlashdagi o'rni hamda aristokratik ittifoqlarni mustahkamlashdagi funksiyasi yoritiladi. Tadqiqot tarixiy manbalar va zamonaviy ilmiy adabiyotlar asosida olib borilib, Temuriylar davlatchiligida ayollarning "ko'rinmas diplomatik tizim" sifatidagi ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Amir Temur, Sohibqiron, Temuriylar davlati, qiz farzandlar, sulolaviy nikoh, diplomatik ittifoq, nasabiy zanjir, Akabika, Sulton Baxt begim, Qutlug' Sulton og'a, o'rta asr tarixi, Markaziy Osiyo, saroy siyosati.

Tarixiy manbalarning asosiy qismi ko'pincha davlatlar, janglar va erkak hukmdorlar atrofida shakllangan. Biroq har bir yirik imperiya ortida uning siyosiy barqarorligini ta'minlagan, lekin ko'p hollarda nomi soyada qolgan muhim qatlam ham mavjud bo'ladi — saroy ayollari va malikalar. Amir Temur asos solgan ulkan saltanat ham bundan mustasno emas. Tarixiy manbalarda uning bir nechta qiz farzandi — jumladan, Akabika, Sulton Baxt begim, Saodat Sulton begim kabi nomlar tilga olinadi. Biroq ularning hayoti va siyosiy o'rni o'g'il vorislarga nisbatan ancha kam yoritilgan.

O'rta asr tarixnavisligi an'analariga ko'ra, hukmdorlarning o'g'il farzandlari siyosiy tarix markaziga qo'yilgan, qiz farzandlar esa asosan sulolaviy nikohlar va diplomatik ittifoqlar doirasida qayd etilgan. Biroq Sharafuddin Ali Yazdiy, Nizomiddin Shomiy va boshqa temuriy davr manbalari tahlili Sohibqiron qizlarining nasabiy zanjirdagi o'rni hamda davlat siyosatidagi diplomatik funksiyasi haqida aniq ilmiy xulosalar chiqarishga imkon beradi. Ular faqat oila a'zolari emas, balki Temuriylar davlatining ichki muvozanatini saqlagan va strategik ko'prik vazifasini bajargan muhim siymolar edi.

Temuriylar saltanatida siyosiy barqarorlik faqat harbiy kuch bilan emas, balki nozik sulolaviy diplomatiya orqali ham ta'minlangan. Nikoh shunchaki oilaviy hodisa emas, balki davlat siyosatining faol vositasi edi. Qiz farzandlar orqali turli qabila va amirliklar bilan ittifoqlar tuzilgan, sadoqat tizimi mustahkamlangan (Manz, The Rise and Rule of Tamerlane).

• Akabika (Aka begi) Amir Temurning to'ng'ich qizi bo'lib, Turmush og'adan tug'ilgan. Uning Muhammad beg bilan nikohi Tayichiud amirlari bilan siyosiy ittifoqni

mustahkamlashga qaratilgan edi. Bu nikoh orqali Temur nafaqat mo'g'ul urug'lari bilan sadoqatni kuchaytirdi, balki ichki siyosiy qarshiliklarni ham yumshatishga erishdi. Shu jihatdan Akabika davlat siyosatining muhim "nasabiy ko'prigi"ga aylangan (Woods, The Timurid Dynasty).

- Sulton Baxt begim temuriy saroyning eng faol diplomatik rol o'ynagan malikalaridan biri sifatida ajralib turadi. U O'ljoy Turkon og'adan tug'ilgan. Uning hayotidagi eng muhim jihat — ikki siyosiy nikoh orqali Temur diplomatiyasining ikki asosiy yo'nalishini bog'laganidir. Birinchi nikoh ichki harbiy amirlar bilan aloqani mustahkamlasa, ikkinchi nikoh Chig'atoy Dug'latlari bilan ittifoqni kuchaytirgan. Shu tariqa u Temur siyosiy tizimida "ikki tomonlama muvozanat"ni ta'minlovchi siymo sifatida shakllangan (Encyclopaedia Iranica).

- Qutlug' Sulton og'a esa Chig'atoy aristokratiyasi bilan aloqalarni mustahkamlovchi bo'g'in edi. U mo'g'ul zodagonlari bilan bog'liq nikoh siyosati orqali Temur davlatining Sharqiy hududlardagi siyosiy ta'sirini kengaytirgan. Bu jarayon Temuriylar imperiyasining turli etnik va siyosiy guruhlarni yagona davlat tizimiga integratsiya qilish strategiyasining muhim qismi edi (Dug'lat, Tarikh-i-Rashidi).

Sohibqiron asos solgan Temuriylar saltanatining tarixiy tahlili shuni ko'rsatadiki, davlat barqarorligi murakkab sulolaviy-diplomatik tizimga ham tayangan. Akabika, Sulton Baxt begim va Qutlug' Sulton og'a misolida ko'rish mumkinki, Temur qizlari davlat siyosatining faol vositasiga aylangan. Temuriylar tarixida qiz farzandlar "ikkinchi darajali siymolar" emas, balki "ko'rinmas diplomatik tizim"ning muhim bo'g'inlari sifatida namoyon bo'ladi.

Ular orqali imperiya nafaqat kuch bilan, balki nozik siyosiy muvozanat va sulolaviy strategiya asosida boshqarilgan. Bu tahlil o'rta asr Markaziy Osiyo siyosiy tizimida ayollarning o'rni davlat darajasidagi strategik ahamiyatga ega bo'lganini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sharafuddin Ali Yazdiy. Zafarnoma.
2. Nizomiddin Shomiy. Zafarnoma.
3. Beatrice Forbes Manz. The Rise and Rule of Tamerlane. Cambridge University Press.
4. John E. Woods. The Timurid Dynasty. Indiana University.
5. Mirza Muhammad Haidar Dughlat. Tarikh-i-Rashidi.

